

Віктор Міщанин

ЛЕОНІД НАЗАРЧУК:
***«Тільки б знову зустріть тебе
перша любов...»***
(слідками студентських літературних творів)

Полтава • 2023

УДК 821.161.2 (092)

М 71

Міщанин Віктор

М 71 Леонід Назарчук: «Тільки б знову зустріть тебе перша любов...» (слідами студентських літературних творів). – Полтава : ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2023. – 52 с.

Дана книга – своєрідне продовження книги «*Леонід Назарчук: «Що було, те пройшло, і нема вороття...» (шкільні щоденникові записи та студентські літературні твори)*», що побачила світ 2019 року.

У ній читачі знайдуть відповіді на запитання, які виникли в них після прочитання попередньої книги: хто ж був прообразом тієї чарівної і загадкової Галі Шпак? хто ж в реальності була та дівчина, яку покохав 70 років тому, далекого вже 1953 року, десятикласник Леонід Назарчук і якій присвячені численні рядки його творів із «*Циклу перших поезій*»?

Віктор Міщанин

керамолог, краєзнавець, етнолог, історик церкви

Народився 10 вересня 1962 року в селі Малі Будища Опішнянського району (нині Опішнянська об'єднана територіальна громада) Полтавської області. Закінчив Малобудищанську восьмирічну (1978) та Опішнянську середню (1980) школи, Одеський гідрометеорологічний інститут (1985). За фахом – інженер-метеоролог.

Працював інженером монтажно-ремонтного відділу служби засобів вимірювання Красноярського територіального управління по гідрометеорології (Красноярськ, Росія, 1987—1988), водієм колгоспу «*Прогрес*» (Малі Будища, 1989–1993), спеціалістом із земельних ресурсів Малобудищанської сільської ради (1993), на різних наукових посадах та заступником із наукової роботи генерального директора Національного музею-заповідника українського гончарства (1993–2008, 2011–2013, з 2015), на різних наукових посадах та заступником із наукової роботи директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України (2001–2008, 2011–2013, 2015–2021).

Автор понад 300 керамологічних і краєзнавчих публікацій у періодичних виданнях, наукових збірниках та енциклопедіях, а також п'ятнадцяти книг: «*Словник гончарів Глинського, Малих Будищ, Старих Млинів, Хижняківки. Матеріали до Національного словника «Українські гончарі»*» (1999), «*Хутори ви мої, хутори... Минуле та сьогодні хуторів Безруки і Хижняківка*» (2002), «*Північна група малих осередків гончарства Опішненського гончарного району (друга половина XIX – XX століття)*» (2005), «*Храми землі нашої: Церква Різдва Пресвятої Богородиці у Малих Будищечках*» (2006), «*Храми землі нашої: Церква Преображення Господнього у Глинському*» (2008), «*Малобудищанське колгоспне гончарство (1930-ті – 1950-ті роки)*» (2010), «*Озираючись у минуле, згадуючи пройдене, підсумовуючи зроблене...*» (2012), «*Репресивні заходи радянського тоталітарного режиму в галузі традиційного гончарства України (1930-ті – 1950-ті роки)*» (2013),

«Ви оживили мою душу своїми листами...». Листи опішнянської малювальниці Мотрони Назарчук із Запоріжжя до керамолога Віктора Міщанина в Малі Будища. 2001–2007» (2014), *«Гончарні вулиці Малих Будищечок: Чирвина вуличка (сторінки історії)»* (2017), *«Леонід Назарчук: «Що було, те пройшло, і нема вороття...» (шкільні щоденникові записи та студентські літературні твори)»* (2019), *«Мотрона Назарчук: життя і творчість»* (2019), *«Віра Мордіна: про гончарство, вишивання й не тільки...»* (2019), *«За утворення самосуду обвинувачуються... (з історії селянських самосудів на терені Опішнянщини в другій половині 1920-х– першій половині 1930-х років)»* (2020), *«Селянські самосуди в Малих Будищах (1927, 1933): гончарський слід»* (2020).

Кандидат історичних наук (2007). Лауреат літературно-мистецьких премій імені Володимира Малика за книгу *«Хутори ви мої, хутори...»* (2004), імені братів Тютюнників за дилогію *«Храми землі нашої...»* (2009), імені Петра Ротача за книги *«Мотрона Назарчук: життя і творчість»* та *«Віра Мордіна: про гончарство, вишивання й не тільки...»* (2020). Член Національної спілки майстрів народного мистецтва України (2000).

Віктор Міщанин. Малі Будища, Полтавщина. 26.11.2019.
Фото Людмили Міщанин. Публікується вперше

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

Ця книга є своєрідним продовженням моєї книги *«Леонід Назарчук: «Що було, те пройшло, і нема вороття...» (шкільні щоденникові записи та студентські літературні твори)»,* що побачила світ у 2019 році. У ній було оприлюднено матеріали зі шкільного щоденника періоду навчання в старших класах середньої школи та оповідання й вірші студентських років єдиного сина видатної опішнянської малювальниці гончарних виробів Мотрони Назарчук. Знаю, що не лише я, а й деякі читачі, що ознайомилися, насамперед, із віршами Леоніда, задавалися одними й тими ж питаннями: *«Хто ж ця чарівна незнайомка Галя Шпак, яку колись покохав Леонід Назарчук, яке справжнє її прізвище, як склалася її подальша доля?»* Тоді, після виходу книги в світ, я поставив собі за мету знайти відповіді на ці запитання. Як часто буває, так би мовити, зачепитися за слід Галі Шпак допомогла випадковість. Але про все по порядку.

Леонід Саливанович Назарчук (1936–1988) народився в моєму рідному селі Малих Будищах. Він ровесник мого батька, Данила Михайловича Міщанина (1936–2017). Вони з'явилися на цей світ не лише одного року, а й одного зимового місяця – в грудні. Мій батько – 24 грудня, а Леонід – 5 грудня, в день сталінської конституції. Про цей збіг з *«історичною подією»* він через роки згадував і написав так: *«...Де з Конституцією разом він народивсь і де зростав...»*. Вони могли б в майбутньому стати однокласниками Малобудищанської семирічки, але цього не сталося. Бо з 1940 року Леонід із матір'ю та бабусею перебралися жити в Опішне, в щойно куплену хату. Але кілька батькових однокласників, що вирішили після семи класів продовжувати навчатися в Опішнянській середній школі, стали однокласниками Леоніда Назарчука. Але про це я довідався лише навесні 2020 року.

Донька малобудищанського гончаря, однокласниця мого батька по Малобудищанській семирічці, Олена Поваляєва (у дівочтві – Ширай), на той час мешканка Дніпропетровська, ще в першому десятиріччі ХХІ

століття придбала мої книги «Словник гончарів Глинського, Малих Будищ, Старих Млинів, Хижняківки» (1999) та «Храми землі нашої: Церква Різдва Пресвятої Богородиці у Малих Будищечках» (2006), в яких багато згадок про її родичів по батьківській і материнській лініях. Періодично вона писала мені листи зі словами подяки та різними спогадами. Через тривалий проміжок часу, в лютому 2020 року, я знову одержав листа від Олени Артемівни. У ньому вона, зокрема, писала: «Добрий день, шановний Віктор Данилович! Я вирішила Вам написати, щоб виразити свою велику подяку і низько-низько поклонитися за всі ті книги, що Ви написали про гончарів села, про Храм Пресвятої Богородиці, про людей села. Це ж стільки терпіння, бажання, часу треба було потратити, щоб усіх обійти, послухати їх розповіді, записати дослівно, опрацювати цей матеріал!!! Спасибі Вам! У мене є дві Ваші книги: «Словник гончарів» і «Храми землі нашої» (де є Ваша авторська надпись). Я часто перечитую їх, бо там все моє дитинство і моє життя в селі: люди, яких я добре знаю». Далі йшла низка спогадів, а наприкінці авторка листа зазначала: «Спасибі Вам за книги, за пам'ять про минуле життя наших людей: батьків, дідусів і прадідів. [...] Бажаю Вам, Вікторе Даниловичу, успіхів, натхнення, щоб відкрити своєчасно музей гончарів в нашому селі*. Жаль, що я його не побачу!»

---

* Філіал Національного музею-заповідника українського гончарства «Музей малобудищанського гончарства (Етносело «Гончарія»)» було відкрито в Малих Будищах 18.06.2021 року, напередодні свята Трійці. Ідею створення музею висловив у розмові зі мною Олесь Пошивайло, коли одного літнього дня 2016 року, зайшовши на моє подвір'я, оглядав експонати мого невеличкого приватного музейчику. Мене, як людину, яка на той час понад двадцять років присвятила дослідженню гончарства свого рідного села, ця ідея, як кажуть, зачепила за живе. Я, майже відразу, почав обдумувати, де можна було б розмістити цей музей. Пропозицій у мене було кілька. Врешті, з різних причин, за основу музею було вирішено взяти територію колишньої садиби родини Захарченків. Тож можна сказати, що я був одним із співініціаторів його створення на початковому етапі в 2016–2017 роках. Планувалося, що в подальшому я буду завідувати «Музеєм малобудищанського гончарства». Ходили такі розмови й у селі, хоча я особисто нікому нічого з цього приводу не говорив. Ймовірно, що ця інформація поширилася від інших працівників музею – уродженців чи мешканців Малих Будищ. Приїжджаючи влітку в рідне село, інформацію про майбутній музей в Малих Будищах чула й Олена Артемівна. А 22.03.2019 року наказом генерального директора музею-заповідника на мене, на той час провідного наукового співробітника Науково-дослідного відділу етнографії гончарства, з 01.04.2019 року було покладено «обов'язки зі створення, впорядкування та розбудови Музею малобудищанського гончарства». У ці обов'язки входило: «Здійснення пошуку документальних матеріалів,

У листі-відповіді, серед іншого, я подякував Олені Артемівні й повідомив, що от-от має вийти з друку моя чергова книга *«Мотрона Назарчук: життя і творчість»*.

У наступному листі Олена Поваляєва повідомила несподівану для мене інформацію: *«Син Назарчук М. С., Леонід, ходив в 8-10 «Б» класах зі мною (Денисенко, Герасименко, Зубенко Г.) в один клас. Був Льоня надзвичайно розумним. Його Золота медаль з великої літери! Жаль, що він пішов із життя так рано. Стільки він міг би зробити доброго, вічного! В мене є випускна фотографія, 10 кл.»*

Отож, четверо однокласників мого батька по Малобудищанській семирічці Олена Ширай, Олександр Денисенко, Олександр Герасименко й Галина Зубенко, перейшовши навчатися в Опішнянську середню школу, стали однокласниками Леоніда Назарчука.

Я, разом із листом-відповіддю, надіслав Олені Артемівні копію своєї книги про Леоніда Назарчука, яка побачила світ влітку 2019 року. У листі також просив надіслати мені фото їхнього 10-го класу та запитав, чи не знає вона, хто ж та дівчина Галя, ім'я якої часто згадується в творах Леоніда Назарчука.

Відповідь від Олени Поваляєвої не забарилася. Вона писала: *«Добрий день, шановний Вікторе Даниловичу!*

В суботу, 11 квітня, мені принесли бандероль з «Бесценним Даром» від Вас. Спасибі Вам велике і вдячність за такий презент (сюрприз). Знову Ви витратили на мене багато дорогого часу, якого у Вас і так обмаль, щоб зкопіювати «Щоденник» Леоніда Назарчука, відправити мені в Дніпро бандероль, написати листа. «Щоденник»

інформації, кераміки для створення експозиції Музею малобудищанського гончарства; організація та проведення польових пошукових експедицій; збереження майна Музею малобудищанського гончарства». Але, з різних обставин і причин, на початку літа 2019 року я написав заяву з проханням зняти з мене ці обов'язки, фактично відмовившись від посади завідуючого Музеєм малобудищанського гончарства в недалекому майбутньому. Звичайно ж, всього цього Олена Артемівна не знала. А тому в листі, написаному наприкінці січня 2020 року, й бажала мені «натхнення, щоб відкрити своєчасно музей гончарів в нашому селі». До речі, серед інших експонатів там знаходиться й портрет Мотрони Назарчук, намальований її сином Леонідом на зворотній стороні фанерної кришки від посилочного ящика. На лицьовій стороні кришки зазначено дві адреси: опішнянську й харківську. Посилку Мотрона Назарчук відправила сину, коли той навчався в Харкові. Тож можна говорити, що й портрет був намальований ним у той час

Випускне фото 10-Б класу Опішнянської середньої школи (зліва направо):

- 1-й ряд – Анатолій Пономаренко, Микола Сердюк;
2-й ряд – Валентина Гонтарь, Олена Ширай, Валентина Лебеде́нко, Олександр Денисенко,
Любов Ярівчик, Галина Зубенко, Марія Омеляненко;
3-й ряд – учитель географії Галина Василівна Копитько,
вчитель історії і класний керівник Настя Василівна Запорожець,
вчитель російської мови Ганна Миколаївна Алімова,
директор школи Павло Сисоєвич Лук'яненко,
вчитель фізики Григорій Микитович Свириденко,
вчитель математики Іван Панасович Гажієнко, Володимир Піскун;
4-й ряд – Олександр Герасименко, Стас Крещенко, Надія Жадан,
вчитель біології Марія Олексіївна Грипич, Михайло Деркач, Анатолій Малишко,
Лідія Горілей, Євдокія Кононенко; 5-й ряд – Дмитро Макуха, Микола (Віктор?) Радченко,
Іван Середа, Борис Неїжжліб, Анатолій Уманець, Леонід Назарчук, Григорій Козак.
Опішне, Полтавщина. 1954. Автор фото невідомий. Публікується вперше

я опрацюю поступово, не поспішаючи, щоб свідомо вернутися на 60 років назад. Лист пишу з однією ціллю: відіслати випускню фотографію і відповісти на запитання, що є в листі до мене. [...]

На сьогодні є п'ять однокласників Назарчука, які змогли б відповісти на всі питання. [...]

Тепер про першу любов Льоні. Це Галя Микитенко, вона ж і його любов на все життя. Мені розповідала Троцька Надія Андріївна, що він, будучи вже дуже хворим, приїздив в Опішне до Галі, але її на той час уже там не було, хату продали... [...] Галя, по-моєму, лікар по професії. Але це неважно, неголовне. [...]

...я прочитала записи Льоні про шкільні роки і там є згадка, що він дружив з П. Т. – це Пономаренко Толя (на фотогр. лежить зліва). Згодом він став капітаном далекого плавання, а зараз живе в м. Севастополь. [...] Крім того згадує Івана. Думаю, що це Середа Іван (з права на ліво верхній ряд п'ятий (в світері і білій рубашці)). В класі «золото» получили Назарчук Л. і Гонтар Валя (перший ряд перша зліва), а «серебро»: Козак Гриша (справа біля Леоніда) і Пономаренко Толя*. [...] Що Льоня Назарчук був художник, я знала, а от що він писав вірші – ні».

---

* Упродовж кількох десятиліть на стіні коридору в приміщенні Опішнянської середньої школи висіли стенди, де були зазначені прізвища тих випускників, які закінчили школу зі срібними й золотими медалями, починаючи з 1945 року. Точна дата їх появи мені невідома. Але коли в 1978 році, після закінчення Малобудищанської восьмирічної школи, я прийшов навчатися туди в 9-10 класах, ті стенди вже були. Не одне десятиліття знаходилися вони там і потім, аж поки їх не зняли в другій половині 2010-х років. Останні записані туди прізвища – медалісти 2015 року. Зазначені там дані за 1953–1954 навчальний рік не зовсім відповідають інформації, наведеній у листах Олени Поваляєвої. Так, серед золотих медалістів не зазначено нікого, а серед срібних записані «*Просяник М., Кульбака Н. В., Старокожко Р. М., Назарчук Л. С., Гонтар В. О., Козак Г. І., Сердюк М. І.*». Очевидно, що перші троє – із паралельних класів, а четвірка – представники Леонідового 10 «Б» класу. Як бачимо, Леоніда Назарчука зарахували до тих, хто отримав срібну медаль. Серед решти трьох зазначене ім'я Миколи Сердюка, якого, очевидно, забула вказати Олена Поваляєва. Натомість відсутнє ім'я Анатолія Пономаренка. Стосовно Леоніда Назарчука, то тут, на мою думку, допущена явна помилка. Він все таки отримав золоту медаль. Підставою так стверджувати є не лише спогади його однокласниці, написані більш ніж через 65 років після закінчення школи, а й рядки з його автобіографічної поеми «*Студент*», яка була написана через пару років після закінчення школи. Там Леонід ще на початку твору зазначив: «*Закінчивши середню школу, одержав золоту медаль*»

Після отримання листа й фотографії від Олени Артемівни, мені вдалося взяти контактні телефони двох Леонідових однокласників – Івана Середи з Білої Церкви та Володимира Піскуна з Дніпра, згодом поспілкуватися з ними. Перший розповів чимало цікавого про Леоніда (його спогади подаються окремим розділом), зокрема, зазначив, що той *«зразу показав себе відмінником, краще од всіх вчився»*. Другий був небагатослівний. Він пригадав, що Леонід малював картини, що вони разом оформляли шкільну стінгазету (він і досі малює портрети), а потім зазначив коротко і ясно: *«Это талант. Это вообще гениальный человек. Такой серьёзный и вид взрослее всех, чем у нас»*.

Про розмови з її однокласниками я написав Олені Артемівні. Відповідаючи, вона, зокрема, зазначала: *«Рада, що чим-то Вам допомогла: вийшла на дорожку до музи – Галі Микитенко. Вірш до неї Льоні Назарчука – це вся його любов, печаль, життя! Я люблю прозу, але коли читала його поему, то вернулась в юність і згадала Диканьку, Стасі, де наша група була «на картошці» щоосені. [...]*

Але знайти Володю Піскуна! (він в Дніпрі живе), і його коротка характеристика: «Льоня – Це талант!» мені все сказала про нього, це він в юності – розумний, не многословний, спокійний.

Жаль, що Галя не встигла прочитати «Що було, то пройшло, і немає вороття». Жаль.

[...] І. Х. Середа Вам може багато розповісти. Добре, що він відгукнувся».

Для мене інформація, отримана від Олени Артемівни, була водночас і несподіваною, і в такій же мірі приємною. Згадалося два епізоди з недалекого минулого.

Один відноситься до першої половини 2010-х років. Я потроху розпочав роботу над книгою про видатну малювальницю з Малих Будищ Мотрону Назарчук. З'явилися мої публікації про неї, зокрема в газетах. Звичайно, їх читало чимало людей, в тому числі й ті, хто знав її особисто, чи її сина. Пригадую, одного разу, влітку, їхав велосипедом Прогонєю, спішив на роботу. Десь на півшляху, від *«заводського»* магазину до музею, зустрів невідому мені жінку похилого віку, яка йшла по хліб у *«заводський»* магазин. Я і раніше її зустрічав кілька разів, але, здається, лише в теплий період року. З чого зробив висновок, що вона, напевно,

живе в Опішньому не постійно, а приїжджає *«на дачу»*. Можливо, я помилявся. Суть не в тому. Кожного разу, зустрічаючись зі мною, жінка проходила далі мовчки. На цей раз вона, ще не порівнявшись зі мною, запитала: *«Ви, напевно, Міщанин?»* Я твердо відповів. Вона сказала, що читала щось із того, що я писав про Мотрону Назарчук, що їй сподобалось. Я подякував їй за відгук, а на закінчення менш ніж хвилинної розмови жінка додала, що вона однокласниця сина Мотрони Назарчук. На тому й розійшлися. Вона пішла далі в магазин, а я поїхав далі в музей. Я подумав, що іншим разом треба буде з нею поговорити. Але так і не склалося. А потім і взагалі я не став її зустрічати... Звичайно, якби цей епізод стався, коли я вже працював над книгою *«Леонід Назарчук: «Що було, те пройшло, і нема вороття...» (шкільні щоденникові записи та студентські літературні твори)»*, для мене ця зустріч була б як знахідка. Але ідея видати шкільний щоденник і літературні твори Леоніда Назарчука окремою книгою виникла лише в 2017 році. Тож залишається лише, як кажуть, жалкувати за втраченою можливістю... Вже коли працював над цією книгою, уважно розглядав фото Леонідового класу і спіймав себе на думці, що хоча між 1954 роком (коли воно зроблене) і зустріччю з його однокласницею пройшло шість десятиліть, а від тієї зустрічі до 10 років, все ж Євдокія Кононенко з фото надто схожа на зустрінуту однокласницю.

Другий епізод відноситься до вересня 2019 року. Перед тим, в серпні, вийшла моя книга про Леоніда Назарчука. У вересні по опішнянському радіо прозвучала кількахвилинна передача, де я розповідав про книгу, процитував фрагменти поезії Леоніда Назарчука, а наприкінці передачі просив відгукнутися однокласників Леоніда. Але ніхто не відгукнувся. Тож, після цих двох випадків, лист від Олени Поваляєвої на початку 2020 року я розцінюю як подарунок долі. Не будь того листа, не напиши я на нього відповідь зі згадкою про книгу про Мотрону Назарчук, не було б і цієї книги.

Під час роботи над книгою *«Що було, те пройшло, і нема вороття...»*, набираючи записи зі щоденника Леоніда Назарчука за 13.12.1953 року, я не надавав особливої уваги невеличкому віршеві, написаному того дня 17-річним юнаком. І лише потім, вже знаючи, хто є героїнею його студентських творів і працюючи над цією книгою,

ще раз переглядаючи шкільний щоденник Леоніда, я зрозумів, що цей вірш був присвячений Галі Микитенко*. Очевидно, десь до того періоду відноситься й зародження стосунків між Леонідом і Галиною. На користь цієї версії і спогади шкільного Леонідового друга – Івана Середи. На моє запитання, чи знав він щось про взаємини Леоніда й Галини, Іван Харитонович відповів: *«От про Галю, про Галю нічого абсолютно... Це, очевидно, в самі уже послідні дні, потому що раніше, я ж вам говорив, я знаю, що він був не безразлічний до іменно, ну це, може, саме таке, уже не дитяче увліченіє було, а уже рання юність у нього була, то він іменно (на жовтневі свята ми відзначали), то я знаю, що для нього об'єктом його уваги була тоді іменно оця Надя (Лещенко. – В. М.). Тоді ще він... І він ніколи в житті мені про цю Галю, ніколи не розказував. Це вже, напевно, появилась вона у нього в послідні роки. Я її ніколи і не знав. [...] Я її не знаю, потому що вона не з паралельних класів, не було».*

Отож, закоханий юнак 13.12.1953 року записав до свого щоденника такі віршовані рядки:

*«Тебе я побачив уперше;
всю силу чаруючих слів
почув, коли голос, завмерши,
заговк, і я з ним занімів,
вогонь роздуваючи ярий,
ці очі, неначе вві сні,
із блиском, вогнисті і карі,
співочий гурток і пісні.
Я вперше повірив, що губки
трояндою можуть палать,
що це сама молодість соки
готова коханню віддять.
Здається, що зрушити гори
я можу на користь чи вред,
я вирвусь, кохана, в простори,
я з покликом: «Сонце, вперед!»*

---

* Цікаво, що ця думка, як кажуть, спала мені на ум саме в день 110-річчя від дня народження Леонідової матері – Мотрони Назарчук, 19.11.2021 року

За студентськими літературними творами Леоніда Назарчука можна чимало відтворити сторіночок зі шкільного роману його й Галі Микитенко. Звичайно, ми ніколи достовірно не дізнаємося за яких обставин і коли саме зародився цей роман. Але наведений вище вірш зі шкільного щоденника Леоніда, спогади його однокласника та студентські вірші дозволяють припускати, що це відбулося 1953 року. На той час Леонід ходив у 10-й клас, а Галя – в 9-й. Хоча вони, за певних обставин, могли бути й однокласниками. Адже різниця у віці між ними була якихось п'ять з лишком тижнів. Він народився 5 грудня 1936 року, а вона – 15 січня 1937 року. Чому так сталося, що Галя була молодшою на рік за класами від Леоніда, невідомо. Але не забуваймо, що це були перші воєнні й перші повоєнні класи. А, за розповідями мого батька, тоді було всього: той старший, той менший, той взагалі переросток.

Спочатку я планував видати цю книгу на початку 2022 року, тим самим приурочивши її до 85-річчя від дня народження Леоніда Назарчука й Галини Микитенко. Але з різних причин не склалося. Завадила цьому, зокрема, й російсько-українська війна, що розпочалася 24 лютого. Тож у світ вона виходить 2023 року, в якому також є свої дати, пов'язані з головними персонажами книги. 70 років тому зародився шкільний роман двох закоханих старшокласників, а через 35 років по тому Леонід відійшов у засвіти. Відтоді пройшло 35 років.

«ЦІЛУЮ ГАЛЮ В ГУБИ МИЛІ...»: ПЕРША ЛЮБОВ ЛЕОНІДА В ЙОГО ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРАХ

У загальному зошиті, де записані студентські літературні твори (до речі, за змістом вони всі автобіографічні) Леонідом Назарчуком, згадки про Галю зустрічаються прямо чи опосередковано неодноразово. Першим у зошиті написано оповідання «*Студенти в колгоспі*», в якому автор відображає події 1956 року. Розповідаючи про канікули, Леонід згадував і про Галю.

«В перервах між роботою, а часто й на роботі, коли я викидав глину з двохметрової силосної ями, то думав, звичайно, і про своє село, і про матір, що чекає мене на канікулах. (Більше з сім'ї в мене немає нікого).

Канікули я звичайно проводжу в тісному колі знайомих, що приїжджають на канікули, на побивку чи в відпустку з різних кінців нашої неосяжної Батьківщини.

Там багато місць нагадують мені ті щасливі дні, коли я закінчував десятирічку і любив по-справжньому, гаряче, і думав про щастя, як про щось таке, що прийде зненацька, наче так і треба. Наївний хлопець!

Ще не встигла вирівнятися лугова трава, прим'ята нашими ногами, як щастя не стало. І не стало по дуже простій причині. Я довго не писав моїй Галіні, коли поїхав вчитись, і, крім того, познаймився з іншою дівчиною. Звичайна річ, Галина образилась, ну і пішли непорозуміння. Словом, справи зайшли далеко і розібратися, хто був винний, було вже важко.

Звичайно, працюючи на подвір'ї в колгоспі ім. Ілліча під Люботином, я винуватив себе за безалаберну поведінку минулих днів; та думка, що можливість зустрічі і (о, радість!) перемир'я з коханою така близька, надавала мені нелюдських сил.

Так що, як бачите, я горів нетерпінням швидше поїхати на канікули».

З цього епізоду, описаного Леонідом, можна зробити висновок, що непорозуміння у взаєминах між ним і Галею сталися після того, як він, закінчивши 1954 року Опішнянську середню школу, став навчатися в Харкові в авіаційному інституті. Хто ця «інша дівчина», знайомство з якою призвело до «непорозумінь» із Галею? Чи була це майбутня дружина Леоніда, Валентина, чи хтось інший? Зараз можемо лише гадати. Галя закінчила школу наступного 1955 року, і, очевидно, того ж року поступила на навчання до медичного інституту в Одесі. Тож, літні канікули 1956 року були для неї першими. З написаного Леонідом бачимо, що він у тому, що сталося у відносинах між двома закоханими самокритично винуватим вважав себе: «Я винуватив себе за безалаберну поведінку минулих днів». А ще він, незважаючи на всі непорозуміння, продовжував кохати свою Галю, як і тоді, коли в грудні 1953 року, будучи ще десятикласником, зробив віршований запис у своєму шкільному щоденнику. Тоді кохання йому додавало сил, і йому здавалося, що він здатен «зрушити гори». Більш ніж через два з половиною роки по тому, сама думка про можливу близьку зустріч із коханою на канікулах в Опішньому, надія на «перемир'я» з нею, додавали юнаку не лише радості, а й «нелюдських сил», які він витрачав на копанні силосної ями в колгоспі.

Наступним після оповідання в зошиті був записаний вірш «Зустріч з коханою», в якому є промовисті рядки: «Тільки б знову зустріть тебе, перша любов, – біль в душі моїй зразу б затих».

*«Тільки б сонце світило по-літньому знов,
Сніг розтане від променів тих.
Тільки б знову зустріть тебе, перша любов, –
Біль в душі моїй зразу б затих.*

*Думав я, що забуду ті дні назавжди,
Кожен спогад віддам забуттю.
А вві сні й наяву ти зі мною завжди,
І спокою немає життю.*

*Що було те пройшло, і нема вороття,
І не треба старого, о ні!*

*Розійшлися стежки у широке життя,
А три роки ти снишся мені!*

*Ніби здав я екзамени в свій інститут,
Ти дев'ятий закінчила клас;
І гуляєм ми знов, розмовляєм отут,
І майбутнє ясне вже для нас.*

*Ти мов ждеш мене знов, і каштани шумлять
В новім сквері у центрі села.
Безтурботний твій сміх, твої очі блищать,
Ти весела, кохана, була.*

*А на ранок прокинусь і йду в інститут,
Тільки все в мене валиться з рук,
І забув би, так сили нема, щоб забуть,
Щоб пекельних позбавитись мук.*

*Тільки б сонце світило по-літньому знов,
Сніг розтане від променів тих.
Тільки б знову зустріть тебе перша любов,
Біль в душі моїй зразу ж затих».*

Прочитавши вірш, можна дійти до думки, що хоча він має назву «Зустріч з коханою», мова йде про майбутню можливу зустріч, на яку Леонід покладав великі сподівання. Він ніби й розуміє, що їхні «стежки» з Галею «розійшлися». Та в пам'яті юнака знову й знову зринають прекрасні миті минулого, пов'язані з Галею, які не дають «спокою» його «життю», викликають «біль в душі». І він живе мріями про хоча б одну зустріч із Галею, яка, на його переконання, здатна загасити біль у його душі.

У вірші «Червона краватка» (мався на увазі піонерський галстук) також можна віднайти чимало рядків про першу Леонідову любов. І хоча ім'я Галі тут не згадано, все ж, читаючи вірша, стає зрозумілим, що мова йде саме про неї.

*«Я червону краватку свою відшукав,
Притулив до гарячих грудей.*

*Років з п'ять я востаннє її зодягав,
Пломенистий трикутник оцей.*

*В мене стаж комсомольський росте щодоби,
Але в згадці я бачу:
Рука віддає піонерський салют –
Та це ж ти, темноока, чорнява, струнка.*

*Це видіння зникає. А там секретар
Руки тисне тобі і мені.
Так плечем до плеча стоємо –
І горять у руках ті білети стальні.*

*І зустрілись очі твої і мої
На порозі райкому на мить.
Ох, щаслива усмішка, хоч як не скривай,
На лиці молодому горить.*

*На нараду активу збиралися ми,
Говорили про завтрашній день.
І крізь завтра я бачив тебе лиш одну
В ореолі кохання й пісень.*

*У навчанні, роботі, у спорті і там,
Де лиш доля здавалась хитка, –
Як мені бракувало тих чорних вогнів,
Як потрібна була та рука!*

*Розійшлися дороги і нас розвели
По широких просторах життя.
Пролетіли два роки, та хочеться знов
До старого знайти вороття.*

*Вороття до старого? Ні, зовсім не так.
Ось, краватка, як спогад, лежить.
Темноока студентка, чорнява й струнка на канікулах!
Годі тужить !!!»*

«Темноока, чорнява, струнка» – так, це вона, його кохана Галя.
Спочатку піонерка, згодом комсомолка, а на той час студентка.

Подібно до попереднього вірша, тут також Леонід писав про «дороги», які «розійшлися» і «розвели» їх із Гаєю «по широких просторах життя». Йому «хочеться знов до старого знайти вороття». Та потім він відкидає ці думки про шкільне минуле. Адже Галя, та ж «темноока», «чорнява й струнка», але вже студентка, нині «на канікулах», тобто в Опішньому, а тому «годі тужить» за минулим, всі його думки тепер спрямовані на зустріч із нею. Та чи відбулася ця зустріч, невідомо. А якщо й відбулася, то, напевно, юнакових сподівань ця зустріч зі шкільною любов'ю не виправдала. Її результат для Леоніда був невтішним. Дівчина не полишила своїх образ на нього й вони не помирилися.

У наступному вірші «Думки крізь сон» Леонід вже знов згадав ім'я своєї першої коханої.

*«Я засинаю з думкою про тебе...
Крізь забуття легким крилом примар
Злітає сон. Важка завіса ночі,
Мов думами, покрита роєм хмар.

Тріпоче стиха листом на вишніні
Холодна ніч, зітхаючи про те,
Що не сказав раніше я Галині
Те слово, що для нас було святе.

Мені воно – металу грім жажливий,
В який вплелось життя моє повік...
Мені воно – і погляд соромливий
Тих чорних вогників з-під трепетних повік».*

Згадано її ім'я і в «Intermezzo».

*«От знову трепетно сплелися наші руки...
Ця зустріч, як в пітьмі – проміння світлячка...

Крізь марево ночей, – знай, Галя, – думи-муки
Терзають знов твого невдачу-земляка».*

В іншому «*Intermezzo*» ім'я дівчини не зазначено, але можна гадати, що й тут мова йде про Галю.

*«Бувають дні, коли краса
Тії знайомої дівчини
Іноді робить чудеса
Із юнаком... У ті хвилини,*

*Забувши денний ритму стук
І пил, і дим на небосхилі,
Положить він на пару рук
Своє чоло. Видіння милі...*

*...Теплом розморених машин
Зітхає цех. І клапті звону
Пливуть настирливо з вершин
Того монтажного полону.*

*Там, де метал із краю в край,
Поміж другими ковалями,
Стоїш і ти, мій світлий рай,
І сяєш чорними очами.*

*Сповзає вниз косинка біла,
Пашить обличчя, наче жар.
Ти пару ніг струнких закрила
Під байку лижних шаровар...*

*Обвила джемпером барвистим
Свій стан гнучкий і груди круту,
Ще й запаслась платочком чистим,
Щоб ним наводить чистоту».*

У автобіографічній поемі «*Студент*», яку автор присвятив «українському радянському студентству», стосункам із Галею відведено чимало рядків. Леонід подав себе й свою кохану під вигаданими іменами – Андрія Журби й Галі Шпак. Він так розповів про свої стосунки з Галиною:

«Той рік знаменний був для нього (хлопця)*:

*Його кохала Галя Шпак,
Як активіста – комсомольця,
Що так змужнів і виріс так.*

*В процесі спільної роботи,
Завжди бувавши разом з ним,
Вона ввійшла в його турботи
Видінням чистим і святим.*

*Та він в життя направив кроки,
Немов Колумб за океан,
Щоб приблизять рожеві стропи;
І там, де світ ясний, широкий
Хтів мати з Галиною «роман»...*

*І на побачення таємні
Він поспішав, як і раніш.
І в літні ночі теплі й темні
Юнак співав ще голосніш.*

*Не поспішаючи, з побачень, –
В карманах руки, – крокував.
Не придавав їм сильних значень
І тихо щастя смакував.*

*І тільки, стелячись надворі
У гущині вишневих віт,
Її слова вчував суворі:
«Ах ти, дивак, я йду, привіт...».*

*Чому дивак? Тому що Галю
Він в клуб на танці не водив,
Не звав в кіно, прощавсь без жалю,
Мов не любив, а світ нудив.*

---

* Леонід спочатку написав «для нього», а потім, закресливши слово «нього», написав слово «хлопця»

*В червневий день колись, на лихо,
Її зустрів в шумінні трав,
І битий час просидів тихо,
І навіть не поцілував.*

*І фарба сорому палкого
Вкривала щоки Галі Шпак:
«Його кохаю я одного,
Та тільки час марную так...».*

*Він був дивак. Духовну бідність
Він проявив за кілька літ.
Лиш знав моральну необхідність
Її проводить до воріт.*

*Він був дивак, бо в час признання
Була відвертою вона.
Він – мов погодивсь на кохання –
В цьому його тяжка вина.*

*Ти скажеш, друже: «Неможливо,
Щоб так траплялось в молодих».
Так я скажу тобі правдиво,
Що хлопець був якраз із тих,*

*Хто, призивавши власну слабкість,
Не міг сказати їй того,
Що дружба з іншою не в радість
Була для нього, а чого?*

*Бо він беріг свою свободу,
Дружив для красного слівця.
Не хтів, мов, лицемірить зроду,
А... лицемірів до кінця!»*

Але приходиться час, коли після закінчення Опішнянської десятирочки Леонід повинен їхати поступати в інститут. Його мрія – гірничо-рудний інститут у Кривому Розі.

*«Земля майбутнього – України,
Що вибрала великий путь!
Земля Андрія і Галини,
Ех, славні справи їх зовуть!*

*Зовуть і кличуть в час прощання.
Крилом в останній раз вітряк
Махнув із ферми на світанні
Й пропав в тумані мов маяк».*

Перебуваючи за сотні кілометрів від рідного Опішнього, Леонід в думках не забував про свою Галю:

*«І поміж сірих териконів,
Кар'єрів, фабрик, димарів
Андрій про соняшники думав,
Не міг забуть і чорних брів».*

Та мріям Леоніда з вибором професії не судилося збутися. Як видно з рядків поеми, його забракувала комісія із-за проблем зі здоров'ям («тиск крові»)*.

За словами Леоніда, «в той день умерли» його «сподівання». Він «спочатку ледь не плакав і кляв комісію оту». А потім, розуміючи, що «нарікання» «даремні», і ще «час є», він повертається додому, а потім вирушає «на цей раз [...] в близький путь», у Харків, щоб поступити в Харківський авіаційний інститут. Перед від'їздом він зустрівся зі своєю Галею:

*«А перед тим зустрілись двоє.
Прощались тихесенько садком.
Сміх забринів; і от обоє
Вмостились тихо під грибком.*

---

* Очевидно, ця хвороба давала знати про себе й у наступні роки життя Леоніда. Свідченням цього є, зокрема, слова колишньої колеги Мотрони Назарчук по роботі в Опішнянському заводі «Художній керамік», її землячки, знаменитої малювальної глиняних виробів Зінаїди Линник. У одному з листів до неї в першій половині 1980-х років вона писала: «Мотя! А чим Льоня твій лічив давлення, він поправивсь чи і досі боліє?»

Дощ накрапав і блідий (зрідка) місяць
На молодь тихо поглядав.
Юнак змінивсь і похуда:
«Ще, Галю, залишився місяць...».*

*Враз опустились тихо плечі,
Сяйнули сльози з темних вій:
«Писати будеш ти, доречі?», –
Сказать хотіла «любий мій»,*

*Та змовчала. Що ж, він красивий,
Але чогось не вистача...
Ну, він такий непустотливий,
І все негайно підміча...*

*«Чому мовчиш?» – «А що казати...».
«Сумуєш, що не поступив?» –
«Ні, Галю, годі сумувати –
Веселий буду, поки жив!»*

*І знов задумались: Галина –
Про те, що він не долюбив.
В зубах покусана травина
У нього... Він мов що згубив,*

*Щось те, про що хотів сказати,
Таке величне і значне...
«Андрій... Дванадцять... Жде десь мати...
Пора...». – «Не покидай мене», –*

*Хотів сказать, та тільки стиха
Зітхнув, як сотні раз раніш...
«А я чомусь боюся лиха», –
Сказала Галя голосніш....».*

Після вступу до інституту, Леонід, приїхавши додому, знову зустрівся зі своєю коханою:

---

* Леонід спочатку написав «блідий місяць», а потім, закресливши слово «блідий», написав слово «зрідка»

«Він відчував себе щасливим.
Летів на звук дзвінких гитар,
Зустрівсь... той погляд соромливий
І світ очей, і тайний жар...

Галина бачить переміну
У поведінці юнака.
І тиха радість за людину
Теплом у серце проника...

Відтак вони заговорили,
Немов лиш вчора розійшлись,
Лиш нічку темною спочили,
І на світанку знов зійшлись.

Так танцювали під каштаном,
Із тіні в світло, з світла в тінь,
А очі в неї – мов туманом
Заволокло нічну сутінь.

Були слова, що забувались,
Та не забути ті слова,
Що тут на танцях промовлялись
І ніжним поглядом скріплялись,
Що всю істоту обвива.

Годин у десять розійшлися.
Всі йдуть гулять на тротуар.
От і вони удвох пройшлися
Під руки між шумливих пар.

Вони ідуть. Душа співає,
І щось хвилює, тисне груди.
Рука в руці, і кожен знає,
Що їм допізна разом бути.

Ідуть, вітаються знайомі;
Він неуважний і смішний,
Оцей юнак, ще молодий,
Ще у дитячому підйомі.

*Вона говорить, невгава,
Горить її весела вдача;
Оця дівчина бойова
Тепер закохана неначе.*

*По правді кажучи, із ним
Сьогодні зустріч вирішальна.
Яка година? А, між тим,
Раніш вона була прощальна.*

*Сьогодні? Що йому сказать...
Сьогодні він немов в ударі!
Облиш... Іще раз повертать?
Он глянь – пішов твій друг у парі...*

*Вона? Куди їй поступать?!
Ну ще, мій друже, невідомо,
Ще цілий рік... Тобі аж п'ять?
А будеш їздить ти додому?*

*Вона зуміє доказать,
Що і медаль не так вже трудно*...
Ну-у, розкажи!! А що, як п'ять!!
Ні, зовсім будь із ним не нудно!*

*Хто він? А що, не все одно?
Ну ні, не буду, мій Андрію...
Я тільки так... Тепер я знов,
Як в перший раз, тебе жалію...*

---

* На стендах, де були зазначені прізвища тих, хто в різні роки закінчив Опішнянську середню школу з золотими й срібними медалями, ім'я Галини Микитенко за 1954–1955 навчальний рік відсутнє. З цього нібито можна зробити висновок, що вона по закінченні навчання не отримала жодної медалі. Але неточності щодо медалей у випадку з Леонідом Назарчуком та його однокласниками, про що йшлося раніше, ставлять ще раз під сумнів дані зі стенда. Тим більше, що старша донька Галини, Олена Тукало, в розмові зі мною говорила, що її мама закінчила школу із золотою медаллю. Принагідно слід зазначити, що у переліку за 1950–1951 навчальний рік серед срібних медалістів зазначено прізвище «Микитенко О. Г.». Вірогідно, це Микитенко Олексій Григорович – рідний брат Галини Микитенко

От поступив ти в інститут...
Як добре... Вже нема вагання...
І нічого робить вже тут...
А що? Невже? Невже кохання?

«До кого?» – Усмішка, уста,
Мов дві пелюстки, розтулила;
Через плече – коса густа...
Чому ж ти голову схилила?

«Моя голубко! Глянь, засмієш,
З тобою ми завжди сміялись;
Сама боїшся? Так не бійсь,
Я проведу» – і зазмагались...

Ласкаві очі осяйні
Сміялись місячним промінням
З-під чорних вій. А от сумні
Зробились... Тихе шепотіння

Злетіло з губ: «Поглянь навколо,
Глянь, хмарка місяць обняла.
Я не забуду це ніколи,
Ні, не забуду». Узяла

Його міцну широку руку
В свої дівочі... Стук сердець.
Вони відчули ніжну муку,
Кохання вірного вінець.

Відчула ти безпомилково,
Що він з тобою вже навік.
Із-під опущених повік
Це вогник радісно промовив.

Вітрець повіяв пустотливий
Теплом з нескошених хлібів.
Сказав йому: «Який щасливий...».
На вітрі чуб затріпотів.

*В Андрія серце розкривалось
Під ніжне шелестіння трав,
Що їм покійно в ноги слались,
І чистим сяйвом заливались,
Що з неба місяць посилав.*

*Тріпоче став, зітха, вологий,
Десь збоку шепче осока.
Стежинка вниз веде полого,
А там вже рівна і стрімка*

*Вода зі стоком розмовляє.
Десь з гаю чуть дівочий сміх.
На греблі човен спочиває,
На самоті чекає їх.*

*О, друже, скільки насолоди
В нічних катаннях на човні.
Обнімеш милу, про негоди
Забудеш враз – повір мені.*

*Вона погляне пильно в вічі,
Головку схилить на плече,
Пригорнеться і опівночі
Тебе обійме гаряче.*

*Чи може зіпреться грайливо
І перегнеться – потримай,
Нарве латаття і дбайливо
Вся завітвається, мов гай.*

*Пливи, мій човен, грайте хвилі,
Весло, спочинь, бо зараз я
Цілую Галю в губи милі,
Обняв за стан. Моє ім'я*

*Вона тихенько промовляє,
Уся горить, немов в огні,*

*І соромливо поправляє
Чуб, що розтріпала мені.*

*Проходять берегом дівчата...
Ми завмираєм. Давить сміх,
Та мовчимо. Кохання свято;
Нам зайва тут присутність їх.*

*Пливе туман понад водою.
Холодні роси на зорі...
Дівчата пружною ходою
Спішать до ферми на горі.*

*І засміялись. Тихо в воду
Весло пірнуло. Він гребе
І дивиться на дивну вроду,
І шепче: «Я люблю тебе...».*

*Так сталося перший раз в житті,
Вони прощались на світанні.
В чеканні сонячного ранку
Село дримало в забутті».*

Прийшов час і Леонід поїхав у Харків на навчання в Харківський авіаційний інститут. Звідти він написав листа своїй коханій і отримав відповідь від неї.

*«І перший лист своїй коханій
Він написав за кілька днів.
І настрій свій тоді поганий
Він скрив з зітханням, як умів.*

*І потім відповідь дбайливу
Студент одержав із села,
Перечитав, ходив щасливий,
І вперше ніч («мій любий, милий»)
Спокійна й радісна була.*

*«Я вірю в тебе, я щаслива.
Ти покохав і я живу*

*Одним тобою. Я смілива
Тепер в житті і щастя зву.*

*Працюю пильно над книжками,
Так хороше минають дні,
І тільки довгими ночами
Не спиться інколи мені.*

*Я вчу, экзамени зумію
Блискуче здать в десятий раз,
Щоб вчитись далі в добрий час,
Я хочу вчитись, мій Андрію!...»*

*І пройде час буденних справ,
І дні напруженої праці,
І ти, що днів не марнував,
Зі мною на замерзлий став
Поїдеш допізна кататись...».*

Закінчується поема такими рядками :

*«Хоч був тяжкий для хлопця путь,
Він все пройшов не як-небудь.*

*Життя незгод відкривши вперше,
Прийшов ти, друже, в інший світ,
Щоб у свої сімнадцять літ
Дивитись вдаль, минуле стерти.*

*То ж щастя новий день припас –
Ти стрінеш Галю в добрий час!»*

ЯК СКЛАЛИСЯ ДОЛІ ЛЕОНІДА Й ГАЛИНИ ПІСЛЯ ТОГО, ЯК ЇХНІ СТОСУНКИ ПЕРЕРВАЛИСЯ

ДОЛЯ ГАЛИНИ МИКИТЕНКО

Коротко про те, хто ж була ця Галя Микитенко, що мені вдалося про неї довідатися з вуст дітей, родичів, архівних джерел. Вона народилася в селі Заїченці в сім'ї Григорія (1907–1974) і Насті (1906–1971) Микитенків. Окрім неї ще був старший брат Олексій. Після Другої світової війни їхня сім'я перебралася в Опішне. Батько був ковалем і робив у кузні МТС (машино-тракторної станції), яка знаходилася через дорогу, навпроти їхньої садиби. Мати (походила з роду Гуринів) працювала в колгоспі. В 1955 році, після закінчення Опішнянської середньої школи, Галина поступила навчатися в Одеський медичний інститут, який закінчила в 1961 році. Ще під час навчання в інституті вона

**Галина Захарова (Микитенко).
Одеса. 1961.**

Фото з випускного альбому медінституту.
Автор фото невідомий.
Публікується вперше

**Володимир Захаров – чоловік
Галини Микитенко (Захарової).
Одеса. 1961.**

Фото з випускного альбому медінституту.
Автор фото невідомий.
Публікується вперше

Як склалися долі Леоніда й Галини після того, як їхні стосунки перервалися

**Галина Захарова (Микитенко) (стоїть у другому ряді посередині)
серед медичних працівників лікарні.**

Велика Бурімка, Черкащина. 1970-ті. Автор фото невідомий. Публікується вперше

вийшла заміж. Її чоловіком став однокурсник Володимир Данилович Захаров, уродженець Одеси. Їхній шлюб було зареєстровано 26.12.1959 року, обом на той час було по 22 роки. У 1960 році в них народилася перша донька – Олена. Мати Галини нібито навіть їздила в Одесу, щоб нянчити маленьку внучку в гуртожитку. Після закінчення медичного ВУЗу молоді лікарі отримали направлення на роботу в село Велику Бурімку Чорнобаївського району Черкаської області. Там оселилися, працювали в місцевій лікарні. За освітою обоє були терапевтами. Але Галина працювала терапевтом, а її чоловік став хірургом. Там же в 1970 році народилася друга донька – Неля. Галининого чоловіка не стало в 1982 році. Як розповідала одна з її родичок, *«він попав в аварію, розбилась скоро допомога»*. За її ж словами, Галина дуже любила свою професію. Як розповідала старша донька, мати дуже хотіла, щоб вони

з сестрою стали медиками. Але обидві вибрали професію педагога. На момент моєї з ними зустрічі (2020–2021 роки) Олена Тукало працювала директором однієї зі шкіл Полтави, а Неля Денисенко – вчителькою в с. Калашники Полтавського району. Педагогом стала і її донька Оксана. Натомість діти старшої Галининої доньки (Олександр і Алла) продовжили справу своєї бабусі, вибравши професію медика. Після смерті чоловіка, який похований у Великій Бурімці, Галина Григорівна з меншою донькою перебралися жити на Полтавщину, купивши будинок у с. Балясному Диканського району, де також продовжувала деякий час працювати лікарем. Після перенесення інсульту, вона пролежала п'ять років у меншій доньки в Калашниках, де й померла 12.11.2006 року. За її проханням, похована в рідому Опішньому, майже поряд із могилами батьків. Отримавши в меншій доньки фото Галі з випускного інститутського альбому, я звернув увагу на підпис під ним: *«Захарова А. Г.»*. Тобто ім'я російською було *«Анна»*, а українською відповідно *«Ганна»*? Я зателефонував до Нелі Володимирівни, задавши їй це питання. Вона відповіла, що по російському ім'я її матері було *«Анна»*, а по українському деякі документи були виписані на Ганну, а деякі на Галину. І та через суд встановила ім'я Галина. Можна сказати, що це типовий приклад, коли в 1930-х, 1940-х і навіть на початку 1950-х років дівчатам давали ім'я Ганна, а всі вони звали себе Галинами. Дехто змінював згодом ім'я на Галину офіційно, а більшість, залишаючись по документах Ганнами, ставали в побуті Галинами.

ДОЛЯ ЛЕОНІДА НАЗАРЧУКА

Очевидно, що під час навчання в Харкові Леонід познайомився зі своєю майбутньою дружиною Валею. У 1959 році він закінчує інститут, і, за словами його матері, дістає направлення на роботу в місто Сведловськ – аеропорт Кольцово. Невідомо, чи він одружився з Валентиною в Харкові, чи вже в Свердловську. Але, вірогідно, це відбулося після закінчення навчання. На початок 1958 року Леонід був ще неодружений. На звороті одного з фото, подарованих Валентиною Леонідові, зазначена дата – 04.01.1958 року. В грудні 1961 року в них народилася донька Ірина.

Як склалися долі Леоніда й Галини після того, як їхні стосунки перервалися

У одному з листів до мене, в листопаді 2003 року, Мотрона Назарчук писала таке: «Син мій закінчив авіаційний інститут, був посланий на роботу в аеропорт Свердловськ-Кольцово. Працював там 5 років. Там було щось на зразок нашого Чорнобилю. Леонід (мій син) підхватив там не малу дозу радіації. Захворів, попросив переводу на Україну. Йому предложили Одесу, або Запоріжжя. Він поїхав у Запоріжжя і працював на моторобудівному заводі. Хвороба брала своє, і після декількох років лікування в заводській лікарні його

**Валентина – дружина
Леоніда Назарчука.
Харків. 1958.**
Автор фото невідомий.

**Леонід Назарчук.
Друга половина 1950-х.**
Місце зйомки та
автор фото невідомі

направили у психіатричну лікарню, де він і помер* після більш ніж 20 р. тяжкої хвороби. [...] Я лишилась коло нього в Запоріжжі, щоб допомогти йому легше перенести таке лихо».

---

* Леонід помер нібито від серцевого нападу. Йому стало погано, він кричав, але до нього ніхто не підійшов. Подумали, що це психічний приступ. Леоніда нібито можна було врятувати, якби надали вчасну допомогу. Про це в розмові зі мною восени 2013 року повідомила його двоюрідна сестра Надія Каша (медик за фахом) із посиланням на розповідь Мотрони Назарчук

**Леонід Назарчук
із дружиною
Валентиною.
Харків. Кінець 1950-х.
Автор фото невідомий.**

Вірогідно, що Валентина була родом із Ростовської області, чи з самого Ростова. На користь цієї версії є, зокрема, фото, яке 1980 року Ірина Назарчук надіслала в Запоріжжя бабусі й батькові. Зроблене воно у день 19-річчя. На звороті фото зазначене місто Аксай. Невідомо лише чи вона там мешкала з матір'ю, чи, приміром, навчалась. А Мотрона Назарчук у серпні 1988 року в листі до Віталія Ханка писала: *«Сім'я його живе давно в Ростові, куди вони виїхали ще як тільки він захворів».*

Звичайно, Леонід не весь час перебував у психіатричній лікарні, а періодично. Підлікувавши, його виписували. І так, очевидно, повторювалося. Свідченням цього, зокрема, може бути його приїзд в Опішне в першій половині 1970-х років. Але з роками хвороба прогресувала. Про все це можна довідатися, зокрема, з листів Мотрони Назарчук до Олександри Селюченко, написаних у середині 1980-х

Як склалися долі Леоніда й Галини після того, як їхні стосунки перервалися

років. У одному з них вона повідомляла: *«Я теж почуваю себе дуже самотньо; ото тільки що хожу до Льоні. Зараз у них карантин на грип, і на побачення не пускають, а тільки передачу беруть. Обіцяють скоро виписати, а не знаю чи це так буде, чи ні».*

В іншому листі Мотрона Назарчук зазначала: *«Мені тільки шкода Льоню, що пропало його життя молоде, гірше ніж загибель на війні. Це горе його примушує мене держатись і жити для нього, щоб він довше не відчував свою самотність, бо як я помру, то буде і його кінець».*

У третьому листі Мотрона Назарчук писала: *«Я хотіла подарувати музею (Полтавському краєзнавчому. – В. М.) оту копільку, гирю. Пам'ятаєш, ми відливали їх після війни, і я одну з них помалювала в подарок Льоні, коли йому виповнилось 20 років і він вчився в Харкові. Тепер для Льоні вона не потрібна, бо нема надії, що він житиме дома самотійно. Віддати Валі та Ірині не дуже хочеться, бо вони цураються всього українського. Навіть в паспорті Іри написали національність Русская».*

Отож, Валентина полишила Леоніда, коли він, захворівши, попав у психіатричну лікарню. Забравши доньку, вона перебралася в Ростов, звідки, напевно, була родом. Найімовірніше це сталося в 1966 чи 1967 році. Адже в березні 1967 року Мотрона Назарчук вийшла на пенсію і змушена була переселитися в Запоріжжя, щоб, за її словами, допомогти синові *«легше перенести таке лихо».* З рядків листа Мотрони Назарчук до мене відомо, що Леонід помер, прохворівши (мається на увазі психічне захворювання) понад 20 років. Син помер 02.07.1988 року, а в листі від 25.08.1988 року до Віталія Ханка Мотрона Назарчук писала: *«В мене трапилось велике горе, помер мій син... Вже два місяці як його нема, а мені все не віриться. Здається, що ось скоро відчиняться двері і він зайде до кімнати. Вчувається його голос, на кожному кроці натикаюсь на якусь річ, зв'язану з ним. Тепер я лишилась зовсім одна».* Вже, очевидно, набагато пізніше вона написала листа й Зінаїді Линник, в якому повідомила їй про своє горе. Лист-відповідь останньої, датований 22.03.1989 року, містить, зокрема, інформацію про відносини з Леонідом його дружини й доньки за 22 роки його психічної хвороби (саме про такий період йдеться в листі), які за цей час кілька

разів приїздили до нього, що Валентина була присутня на похороні Леоніда (невідомо чи з донькою). Зінаїда Линник зазначала, що «не могла спокійно читати письмо», отримане від Мотрони Назарчук, і «залилась слізьми». Під впливом цих емоцій вона в своєму листі, іноді не підбираючи слів, висловлювала своє негативне ставлення до його дружини Валентини. Зінаїда Линник, зокрема, писала: «Мотя! Я твого листа майже разів п'ять читала і гіркими сльозами його обливала, що у тебе була дорога дитина і полинула, такий тіко жить, а він у землі уже лежить, і все через неї, Валічка, він душі не чув у собі, так її любив*, а вона віднеслась як яка-небудь прохожающа. Якби вона не покинула його, він би жив, я уверинна, що жив би, та ще і доничку забрала, яка б його успокоювала, жисьнь це його, була уся жисьнь для його, а вона забрала та ще й настроювала, щоб і Ирочка не писала, а я і Ирочки не вдобрюю, того що вона уже доросла і должна була уже своїм умом жить. Папа! для їх робив добро, а вони платили злом, що ще свої рідні доня і мама, а для його дорога дружина, його жисьнь, жінка це жисьнь чоловіка, якою він жив, 22 года прожить і всього навсього приїхати 4 рази, а доня 3 рази, що це за здівательство над хворою людиною, хотя би кожен год хоч приїжали, [...] безсовісна вона, безчутвенна, вона його положила у могилу, преждивременно, ще приїхала кричала як умер перед людьми, здавала стоту, що вона його жінка...».

Для паритету думок наведу спогади Надії Троцької (Лещенко). Вона розповідала мені, що бачила Валентину Назарчук у Харкові, вже коли та не жила з Леонідом. Остання працювала там на протезному заводі. Валентина нібито говорила Надії про Леоніда, що «після хвороби він став такий як деспот, з ним жити неможливо».

Невідомо, чи приїздили в Запоріжжя після смерті Леоніда Валентина й Ірина. Але, очевидно, періодично, певний час ще спілкувались поштою з Мотроною Назарчук. Свідчення цього, зокрема, фото 1994 року, надіслане Іриною своїй бабусі. На ньому вона з двома

---

* Свідченням того, що Леонід все ж любив Валентину й після того, як вона його покинула, може бути те, що в поемі «Студент», написаній в середині 1950-х років, він вже в 1970-ті роки ім'я Галина скрізь переправив на ім'я Валентина. Хоча це й не відповідало первісному змісту поеми

Як склалися долі Леоніда й Галини після того, як їхні стосунки перервалися

своїми доньками – внучками Леоніда. В лютому 1998 року Мотрона Назарчук писала до своєї племінниці Тетяни Єфімової: *«Ірочка не приїжджала. Я послала їй карточку, яку вона просила, але їй відповіді не було. Від Валі був лист і поздоровлення, але вона навіть не згадала за Ірочку»*. Але невдовзі й це поштове спілкування Валентини та Ірини з свекрухою та бабусею припинилося. Такий висновок я можу зробити на основі свого листування з Мотроною Назарчук від початку 2000-х років. У листах до мене вона нічого не згадувала про них, а лише писала про свою самотність.

ЧИ ПАМ'ЯТАЛИ ТА ЗГАДУВАЛИ ЛЕОНІД І ГАЛИНА ОДНЕ ОДНОГО ЧЕРЕЗ РОКИ

Під час зустрічі зі старшою донькою Галини Микитенко влітку 2020 року в школі, де вона працювала директором, я показав їй книгу про Леоніда Назарчука, де вміщені вірші, написані ним, в яких йдеться про її матір. Коротко розповів про юнацькі стосунки Леоніда й Галі. Вона була приємно схвильована й здивована моїм візитом. Придбавши книжку, вона позвала свою племінницю-вчительку Оксану, а потім зателефонувала своїй меншій сестрі й коротко та схвильовано про все переповіла їй. У розмові зі мною Олена Тукало пригадала слова, які запам'яталися їй ще з дитинства. Під час однієї сімейної суперечки, свідком якої вона була, і які бувають у кожній сім'ї, Галина промовила до свого чоловіка: *«Де ти взявся? У мене був хлопчик, розумний, закінчив ХАІ»*. Зрозуміло, що йшлося про Леоніда Назарчука. Отож, вона пам'ятала про свого *«хлопчика»* й через роки.

Не забув про свою першу любов через роки й десятиліття й Леонід. Більше того, він, вже хворіючи, навіть здійснив приїзд в Опішнє, з надією, очевидно, побачитись з Галею, чи знайти її слід. Але йому це не вдалося. Вперше про це мені повідомила в своєму листі Олена Поваляєва, з посиланням на інформацію Надії Троцької (у дівоцтві – Лещенко), яка навчалася з Леонідом у паралельному класі. 17.08.2021 року я мав кількахвилинну розмову з Надією Андріївною. Проїжджаючи повз її двір (як виявилось, вона на той час мешкала в Полтаві й приїхала на свою колишню садибу з племінником), я примітив на подвір'ї стареньку жінку та зайшов з нею поговорити. З її розповіді я зрозумів, що приїзд Леоніда в Опішнє відбувся в першій половині 1970-х років. У 1974 році Надія Андріївна приїздила в Опішнє на зустріч випускників, з нагоди 20-річчя закінчення школи, й чула про приїзд Леоніда від своєї однокласниці. Остання розповідала їй, що приїхав він нібито *«неопрятний»*, був одітий не по сезону, вона *«постірала йому рубашку»*. Звичайно, побачити Галю Леонідові не вдалося, оскільки вона мешкала на той час у Чорнобаївському районі, і, за словами її меншої доньки, в Опішньому бувала дуже рідко.

Чи пам'ятали та згадували Леонід і Галина одне одного через роки

Шкода, але доля розпорядилася так, що зошит із творами Леоніда, де фігурує образ Галі Микитенко, потрапив до моїх рук лише 18.11.2006 року, коли я завітав до Мотрони Назарчук в Запоріжжі напередодні її 95-річчя. На той час вже понад вісімнадцять років не було серед живих їх автора, а за тиждень до цього, 12.11. 2006 року, померла й Галя. Але про дату її смерті я довідався майже через п'ятнадцять років по тому. Тож про те, яка була б її реакція, якби вона наприкінці свого життя прочитала вірші, написані про неї своїм першим коханим, ми можемо лише уявляти. Думаю, що для неї це була б приємна несподіванка.

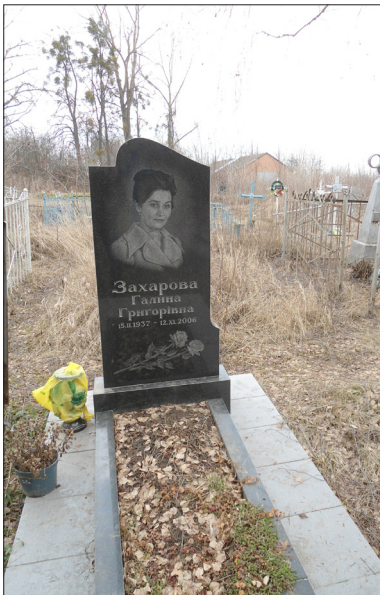
ЗАМІСТЬ ЕПІЛОГУ

Обох їх вже давно немає серед нас. Їхні могили знаходяться за сотні кілометрів одна від одної. Він похований у Запоріжжі, вона в Опішньому. Біля могил і там, і там шумлять своїми вітами дерева. І крізь цей шум, ніби промені сонця через їхні верхів'я, десь іздалеку, ледве чутно, пробиваються слова: *«Доленька нас звела, доленька й розлучила...»...*

**Могила Галини Захарової (Микитенко).
Опішне, Полтавщина. 22.03.2021.
Фото Віктора Міщанина.
Публікується вперше**

**Могила Леоніда й Мотрони Назарчуків.
Запоріжжя. 15.04.2018.
Фото Віктора Міщанина.
Публікується вперше**

І хоча доля так розпорядилася, що земні стежки двох закоханих, Льоні Назарчука й Галі Микитенко, які народилися в сусідніх селах Малих Будищах і Заїченцях, а познайомилися в сусідньому містечку Опішньому, в силу збігу різних обставин, розійшлися, чомусь віриться, що, через роки й десятиліття, десь там, далеко, в засвітах, ця ж доля, ніби виправдовуючись перед обома за свою колишню несправедливість по відношенню до них обох, все ж звела їхні стежки, й вони знов зустрілися, зустрілися хоча б на мить...

І біль в їхніх душах затихла... Принаймі в душі Леоніда, бо ж саме він колись написав:

*«Тільки б знову зустріть тебе, перша любов, –
Біль в душі моїй зразу б затих».*

СПОГАДИ ІВАНА СЕРЕДИ – ОДНОКЛАСНИКА ЛЕОНІДА НАЗАРЧУКА

ПРО ЗАХОПЛЕННЯ МАЛЮВАННЯМ

«3 44-го року в одному класі, в нашій школі. Він сразу показав себе відмінником, звичайно, вчився краще, краще за других. По-моєму, ніхто краще за нього і не вчився, на протязі всього цього часу.

Ну, що характерно, що він встигав не тільки вчитися, а й займатися всіма своїми любимими справами. А любимі справи в нього були, в основном, це – малювання. Він находив і на чом, і чим. Ну, йому мама, звичайно, допомагала, тому що вона тоже художник. Ви це знаєте. І тему він умів підібрати, тому що він уже ж не с перших там класів, адесь в восьмому чи дев'ятому класі, коли ми вже історію вчили, коли уже були інтіресно у нас уроки і вчителька була інтіресна, викладала історію. Значит, він умів не просто читати історію, а, мабуть, мама йому допомагала ще десь брать якусь літературу, харашо він знав все, в том числі історію. І вот, іменно знання історії давало йому тему для цих його робіт по малюванню.

Основна картина, яку він, на яку він дуже багато потратив часу, два роки, по-моєму, він над нею працював, це – «Полтавська битва»*.

---

* Ця картина має авторську назву «Побиванка». Разом із картиною «Татарські воїни у полоні» вона зберігається в музейній кімнаті колишньої Опішнянської середньої школи, де пройшли 10 років навчання Леоніда Назарчука. Обидві вони намальовані акварелями на папері. Фото картин були надруковані в моїй книзі «Мотрона Назарчук: життя і творчість» (2019). Раніше ці дві картини зберігалися в селищному краєзнавчому музеї, що розміщувався в будинку культури. Як доказ цього – спогади Івана Середи. Говорячи про картину, присвячену Полтавській битві, він зазначав, що коли побачив її через роки в селищному музеї, то вона була вже не така колоритна. Таке враження, що вона перебувала десь в сирому довгий час. Принагідно зазначу, що двоюрідна Леонідова сестра Надія Каша в розмові зі мною в 2013 році пригадала, що «тьотя Мотя казала, що він подарував перед від'їздом якісь картини, там навіть висіли його картини у школі». Доля їх мені невідома. Одна з Леонідових картин була подарована його матір'ю Зінаїді Линник. Про це остання писала в першій половині 1980-х років в одному з листів до Мотрони Назарчук: «У мене його пам'ять є – картина, та що він малював, ти міні подарувала як виїжала, я всігда його згадую, як гляну на картинку і згадаю, вона намальована гарно, по-художньому»

Він підійшов до неї не просто так, як обично беруть рисують, а він – по всіх правилах, він збирав ескізи, він їздив в Музей Полтавської битви, для того, щоб все було правдоподібно. Зброю він за ето, ескізи робив, і одержу, ну, короче, все, що його інтірісувало, знамена там, все, що могло в пригоді бути йому під час роботи над цією картиною, у нього все воно було на ескізах. При том ескізи не тільки жорсткі збирав, а він і в кольорах іменно підбирав. І ті кольори, які там, положим солдат, у нього там обмундірованіє, він підбирав колір даже ж костюма цього. Потом редути, ці полтавські редути, біля, на тіриторії Шведської, не Шведської могили, а на території битви, на тереторії битви, Полтавської битви. Тоді редути були ще в хорошому, та вони і сійчас, по-моєму, у тому стані. Він ескізи робив іменно на тіриторії редутів. Я пам'ятаю, на ескізах у нього, це ж літній період, так не просто редут, а те, що оточує редути, там хліба, еті, посіви підходили близько і уже така, знаєте, заповіла ця, пшениця чи жито, іменно все так правдоподібно, все в деталях. Викладався він повністю в ето дєло, любив і встигав, і уроки, і тією роботою він занімався.

Не вимикав він ніколи цей, радіоприйомнічок, в нього стояв не такий, як сійчас, а оця, «тарілка», стояла у нього, він постійно слухав її. В той час началась война в Корей, і він тут же среагірував, война єсть война. Про Полтавську битву (з шведами войну) він уже, практично, закінчував картину, і я так поняв, що він тут же среагірував, і його зацікавило іменно оця тема Корейської війни, потому що каждый день же чув він по радіо все це. І у нього визрів план нарисувати картину іменно й на цю тему – «Корейська война». Він закінчував, по-моєму, вже цю картину, і вдруг я до нього прихожу, а в нього уже, він уже не довго над нею працював, потому що вона в віде плаката такого була, невеликого формата. Притом, на шо я звернув увагу, що ми ж з ним не раз..., у нього і другі картіни там були, такі пейзажики... Я пам'ятаю, один раз, уже зіма начиналася, не зіма начиналася, а глубока осінь, а ми з ним пішли... Він попросив мене, каже: «Пішли, шоб мені не скушно було, може й ти шось будеш рисувати». Пішли ми на ето... Етюдника в нього, не пам'ятаю, був етюдник, чи даже без етюдніка, ми пішли аж на Млинянську гору.

Тільки через Їсіпівку ми вийшли туди, аж під Млинянську гору, через Їсіпівку. Там, пізніше, хороше таке місце, сосновий ліс починався, пізніше там відбувалося «Свято пісні», хороше, хороше, а тепер там, по-моєму, ото звалище уже зробили, тепер там уже зовсім друга ситуація, а тоді було красиве місце.

Я пам'ятаю, пішли туди і в нього, він взяв краски і воду, по-моєму ж він взяв акварельні краски, воду, ну чи вилилась десь, чи шось таке, шо в нього... От шо мені запомнилось харашо, шо він робив ескізик такий, пейзажик, «Сосновий бір», і у нього води уже не було. Він, калюжки такі, наведено корови там ходили, чи шось таке, замерзші калюжки такі були, і він брав воду з калюжок цих і все таки добивався свого, шоб зробити ескіз, шоб натуральні кольори були, не просто якось по пам'яті, а він іменно підбирав натуральні кольори...

От коли він оцю картину начав уже, за корейську тему, то тут уже були не натуральні ніякі, а іменно кольорами він хотів підкреслити саму, ну наведено, тему: війна, Корея, чорні ці їхні герої, корейці ці, і жовтий колір, і чорний, в двох кольорах у нього була ще вот така невеличка картина тоже, оригінальна.

Я поняв, шо він увлікався іменно з молодших класів (малюванням. – В. М.), потому шо, оце де ми були тоді, оце під млинянською горою, це було ще до цієї картини, шось ми друге рисували. Я пам'ятаю, тоже я любив рисувати всьо... Ну я не з натури, а копії: (Васніцова «Три богатиря», я помню, в мене була картина і другі там картини) і в карандаше ескізи... Копії знімав, то шо мені нравилось, я любив рисувати, ну не з натури».

ПРО ЛЬОНЮ-ДРЕСЕРУВАЛЬНИКА

«Він займався постійно, без роботи, без діла він ніколи не залишався конешно. Я ж вам говорив, шо господарства в нього особливого не було. У нього була попільнястого такого кольору коза і рябий кіт, оце дві тваринки в нього були. Так от, якось він не прийшов на уроки. День немає, два немає, я так і не поняв, чо він і не був тоді. Ну, во всяком случаї класна керівничка послала... Це по-моєму ще не Настя Микитівна тоді була, а в нас Ніна Павловна була першою

вчителькою, і Льоніна, і моя, була з першого класа – Фіалковська Ніна Павловна, інтелігентна така жінка, інтелігентна, напевно, сім'я у них була. Жили вони он де аптека, а лівіше аптеки здоровий будинок, це їхній, напевно, потому що в неї сестра, по-моєму, була. Оце була наша перша вчителька – Фіалковська Ніна Павловна. Вот її, потом, я, уже кілька років тільки тому, практично останній раз, коли я був, я був на млинянському кладбищі, і чисто випадково мені попала могила. Дивлюсь – Фіалковська, читаю: іменно – Ніна Павловна. Я найшов її могилу іменно там, на Млинянській горі, сійчас. І Льоніна, і моя, наша перша вчителька, іменно там нашої першої вчительки знаходиться могила. Так вот тоді, напевно, ще вона була, коли піонерами ми тоді були.

Послала, чого Льоні немає на уроках? Пішла тоді Лещенко Надя і ще з якоюсь дівочкою, пішли туди провідати його, розшукати. Прийшли до нього: він живий і здраствує, чимсь там зацікавлений. Ну, вони доволіні і почали його: «Чо ж ти в школу не ходиш? Ти чим тут зацікавляєшся? Дізіртіруєш, чи шо ти тут робиш?» Ну, вот така якась розмова була, я тоді не присудствував був, а потом вона вже розказувала, коли... «А бачим – він вісьолий такий». Каже: «Та ладно, хвати мене отчитувать, ви ось лутше подивіться який у мене кіт!» Показує кота. А потом: «Це ж не просто кіт, він же дрісірований кіт!» Ці уже дивляться на того кота, він ставе його в угол, на передні лапи, задніми лапами він впирається там де в стенку, і не просто так, поставив, а він зразу скочив і побіг, а він уже дрісірований був, він довго задержувався в углу в тому, от він видрісірував його, якісь там вправи, і він показував цим дівчатам, шо ж той кіт уже може, до чого вони вдвох дійшли. Дівчатам стало жалко того кота, шо він же його там примушує. Бідний він уже хотів вириваться, а він йому не дає, і так дальше, от така сценка отам була. Короче говоря, їм жалко стало кота... «Як ти іздіваєшся, ми сьо, ми то, ти іще за це поплатишся, ти іще будеш у нас там розказувать, як ти знуцаєшся над...». Дійшло дєло до (піонерська дружина ж тоді називалося так)... І вот питання (визивають його на ето самоє...):

– Назарчук!

– Шо таке?

– Вот, давай, розкажуй! Як ти знущаєшся над животними, над тваринками?

Він начав шось розказувать, ну (а всі ж хохочуть, шо ж там) інтіресно так було, короче говоря. Посміялися, розійшлися, на том всьо закінчилося. І вот так він, постійно в нього були... Занята людина була».

ПРО ЗАНЯТТЯ СПОРТОМ

«Фізично здоровий він хлопець був. І займався, продовжував заніматься своєю фізичною підготовкою. Він себе до життя готовив не просто так, як більшість із нас, просто в футбол ми ганяли, в основном. А він, для того, щоб даже футболом заніматься, для цього тоже нужна була фізична підготовка, от він біг утром. Я не часто з ним, ну іноді і я з ним, пробіжки ці робили від стадіона. Він виходив з (його участочок, його сад) практично з сада, не виходячи на вулицю, так по межам, по межам можна було вийти на стадіон. Со стадіона починається пробєжичка, а потом со стадіона повертає вже направо, це уже Полтавська траса, Полтавська дорога, в сторону Полтави. І по цій дорозі до... Сусляк тоді він називався. Це такий, ну, спуск, туди оці ледньові, весняні стоки води йшли туди, потому і балка оця, внизу там, називається «Стиклива балка». Всі води туду стикали, стікали. Там був оцей, сусляк, туди він..., конечна точка у нас була. Ну, коли вода стікає, вона ж вимиває, промоїни такі роби, ями-промоїни. Шоб промоїни цієї не получалося, там, наведено дорожніки, влаштували такий прийомнік, шоб не розмивало. Вони забитоніровали лоток такий. От до того лотка, я харашо пам'ятаю, шо він, яось, під час одної цієї пробєжки, він викарбував на цьому лотку – дата свого прибування там. Зафіксував. Деревя він ніколи не нівечив, як обично там на деревах: «Тут побували...», «Тут це, тут це», а він ото на бетоні там чимсь викарбував свій туди прихід».

ПРО ПОХОДИ В ЛІС І НА РИБОЛОВЛЮ

«В ліс ми ходили, ну, ліс же там Ювішив. Уже ліс підходив, він і сійчас підходить. Ярехова гора, там, в той час там, де тубдіспанцер сійчас, тоді ж то цього нічого не було, а ліс підходив сюда, майже аж до Опішні. Вот до тієї Ярехової гори ми бігали. Там, не бігали, а це вже ми на прогулки ходили туди. Там лісові горіхи, оця ліщина росла. По удилища ми туди ходили, вирізали удилища.

Кстаті, на рибалку, на риболовлю, я чаще не з ним ходив, а в мене другий був, наш друг, Рева Володя. От тоді ми на Ворсклу ходили, у неї ще було старе русло. Це ще не було гідроелектростанції даже, пам'ятаю, як ми туди ходили. А удочки, якщо інтіресно, можу розказати, на шо ми ловили. З кінського хвоста плили такі косічки, косічки зв'язували, це було для удочки, потому шо ніякої же надъожной ліски не було, а іменно з кінського. Я так розумів, шо це колись і наші батьки, потому що мене батя научив це робити. Першу удочку він мені робив.

А тут ми ліщину оце різали. Отакими удочками ходили на Ворсклу в район Млинів. Там була наша перша риболовлювана. На Яри ми виходили, в Ярах... Інтіресно, тоді ж повіні були сільні, настоящі, особинно коли скрисала крига, громоздилась так. Ми любили не з Млиняньської гори, а тут прямо до Ярів, і через Яри виходили сюди, до води.

Ну з Льоньєю ми менше, це з Володьой Ревою ми займалися більше».

ПРО ГАЛЮ МИКИТЕНКО

«От про Галю, про Галю нічого абсолютно... Це, очевідно, в самі уже послідні дні, потому шо раніше, я ж вам говорив, я знаю, шо він був не безразлічний до іменно, ну це, може, саме таке, уже не дитяче увліченіє було, а уже рання юність у нього була, то він іменно (на жовтневі свята ми відзначали), то я знаю, шо для нього об'єктом його уваги була тоді іменно оця Надя (Лещенко. – В. М.). Тоді ще він... І він ніколи в житті мені про цю Галю, ніколи не розказував. Це вже, наверно, появилась вона у нього в послідні роки. Я її ніколи і не знав.

Ну, Лещенко сказала сразу, коли узнала фамілію: «Так я ж її знаю!». Я її не знаю, потому що вона не з паралельних класів, не було.

І даже, щоб сказати, що він увлікався поезією, тоже ніколи! Це у нього появилось, може, після оцієї, знайомства з Микитенко, може воно ж одне зав'язується на друге, може ж тоді уже. Но ніколи він цим не займався, це я точно знаю. І щоб у нього даже збірки якісь були чи що, так в нього не було. Історія його цікавила, а поезія – не!»

ЧИ ЗУСТРІЧАЛИСЯ ПІСЛЯ ШКОЛИ

«Не, оце жаль, що в мене з ним, уже ніколи... Потому, що він же з першого, етого самого, заходу поступив і здав екзамени. Я тільки пам'ятаю, що я знав, що він поступив, по-моему, в Харковський авіаційний – туди було дуже трудно поступить. Трудно вчитися було. Там у них була така (придмет) тіорія машин і міханізмів. Самий складний предмет у них, так вони його називали: «Тут моя могила», студенти. Тіорія машин і міханізмів, ну для нього це не було, наведено, «могилою». Він пройшов і це все харашо, і пішов він уже дальше, дальше... А я попав же в армію, а потом, після армії, поступав. І розрив оцей: я – в армії, а він – в інституті. Служив два с половиною, практично, роки. Тоді можна було, якщо ти там отлічник боевой і політіческой подготовки, і так дальше, ти мав право на... подати заяву, рапорт, тебе відпускали. А я аж в Ашхабаді служив, зінітчик... Це тоже інтіресна історія, як у мене все це получилось. І я два з половиною роки практично, прийшов, якщо ти поступаєш, ти уже не вертаєшся. Як не поступив, ти должен вернуться і дослужить. Льогота це була. Після армії поступив в стріотельний ініститут в Потаві. І оце розірвало нашу дружбу, потому що він не появлявся уже практично, я і через друзів... Ніколи не бачили його, як воно так получилось, не знаю уже...».

ЗМІСТ

Про автора.....	3
Замість вступу.....	5
«Цілую Галю в губи милі...»: перша любов Леоніда в його літературних творах.....	14
Як склалися долі Леоніда й Галини після того, як їхні стосунки перервалися	30
Доля Галини Микитенко	30
Доля Леоніда Назарчука.....	32
Чи пам'ятали та згадували Леонід і Галина одне одного через роки	38
Замість епілогу.....	40
Спогади Івана Середи – однокласника Леоніда Назарчука	42
Про захоплення малюванням.....	42
Про Льоню-дресерувальника	44
Про заняття спортом	46
Про походи в ліс і на риболовлю	47
Про Галю Микитенко.....	47
Чи зустрічалися після школи.....	48

Криштолевий естуресок
(мікс)

Вітати з рожд
дес о дурій
і мія іткми до
В ред саважи іт
на дараменту в
додобротів, же в
Гзілел! — І
Криштол

Віктор Міщанин

ЛЕОНІД НАЗАРЧУК:

«ЩО БУЛО, ТЕ ПРОЙШЛО, І НЕМА ВОРОТТЯ...»

(ШКІЛЬНІ ЩОДЕННИКОВІ ЗАПИСИ
ТА СТУДЕНТСЬКІ ЛІТЕРАТУРНІ ТВОРИ)

Що є вессей Суресок
вессей Суресок
колиця Режесок
з тижнями рідий
зобов'язаний торо...

на парку Горького до
і гостроїми теля в 14 рудки
Нам передамо же об'єкт кобачи
та в кади котрелих же теля
Зелених дес гієві
Січакоси жє смий умножені,
Г.

Тоді... отако... (маленький текст, частково нечитабельний)

Книгу видано за фінансової підтримки:
Олега Кулініча – народного депутата України,
Валерія Касьяна – нащадка священницького роду Луб'яних
із с. Глинського (Харків)

Віктор Міщанин.

**Леонід Назарчук: «Тільки б знову зустріть тебе перша любов...»
(слідями студентських літературних творів) / Міщанин Віктор. –
Полтава : ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2023. – 52 с.**

- Комп'ютерний набір,
літературне редагування,
коректура
Віктор МІЩАНИН
- Макет обкладинки,
комп'ютерний набір, верстка
Олена ЗУБАНЬ
- Макет книги виготовлено видавництвом
«Українське Народознавство»
Національного музею-заповідника
українського гончарства

Віддруковано в ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс»
36039, м. Полтава
вул. Пушкіна, 103, к. 107

Свідоцтво про внесення
до Державного реєстру суб'єкта видавничої
справи ПЛ № 9 від 20.06.2001

Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 3,25
Наклад 40 прим.